

RODINA

Cíl: Naučit se hledat a reflektovat svůj vlastní přístup sociálního pracovníka ke klientům s akcentem na oblast rodin → **Hledání** a **reflektování** odpovědí na *otázky*, zejména na otázku: „Jaká je teorie XY?“

Konceptualizace teorie/přístupu jako evaluace (evaluační výzkum)

Pro Fourniera (2005) provádění evaluace znamená identifikaci, dokumentaci a analýzu intervencí do sociálních jevů, které jsou prováděny s cílem tyto jevy změnit a/nebo zachovat.

Single-subject evaluace: model hodnocení a/nebo sebehodnocení práce na případech, který má praktikům pomoci vyhodnotit pokrok konkrétního klienta, spolehlivě odhadnout účinnost svých intervenčních postupů, učinit rozhodnutí o podobě pomoci a stanovit určitou míru vlastní odpovědnost (Howe, 1974; Robinson, 1988; Wong, 2010).

Konceptualizace teorie/přístupu jako programové teorie

Programová teorie: soubor hodnot, pravidel a norem, pomocí nichž se rozplétají dané skutečnosti a/nebo jejich příčina. Je hledán takový konceptuální přístup, který by pomohl co nejlépe rozklíčovat a následně adekvátním způsobem řešit jak konkrétní problémy tak složité sociální instituce. Způsob, jakým sociální pracovník nahlíží na životní situaci a problémy klienta, na volbu přístupu při intervenci a na očekávané výsledky intervence, tj. změny v životní situaci klienta.

Pokud teorie programu zahrnuje explicitní vyjádření základních předpokladů o tom, jak by měl program fungovat, pak je potenciál užitečnosti programu značný (Newcomer et al., 2010). Pro Pattona (1994) je teorie programu vyjádřením **přístupu aktérů**.

Realistická evaluace

V sociální práci například Payne (2020), Cheetham et al. (1992) nebo Kjørstad (2019) upozorňují, že je stále patrný **nedostatek poznatků** o vlivu intervencí sociálních pracovníků na životní situace klientů. Současně je patrná obava z nemožnosti jejich generalizace a přenositelnosti, protože přístupy sociálních pracovníků se zdají být vysoce individualizované s ohledem na jedinečnost klientů, komplikovanost problémů cílových skupin, služeb, organizací atd.

Podle řady autorů je možným východiskem z těchto nesnází **využívání evaluace** (Chen, 1983; Cheetham, 1992; Patton, 1994; Blom, 2012; Rubin, 2017; Vo, 2018; Payne, 2020). Pro Fournier (2005) dělat evaluaci znamená zjišťovat, dokumentovat a analyzovat zásahy do společenských jevů, které jsou realizovány s cílem tyto jevy změnit a/nebo je zachovat. K uspořádání, popisu a řízení evaluací slouží **programy**, jako soubory zdrojů a činností zaměřených na jeden nebo více cílů (Newcomer, 2010; Chen, 2015). Programy jsou podrobněji konceptualizovány pomocí **programové teorie**. Obsahují předpoklady o tom, které zdroje a činnosti mají vést k jakým výsledkům a jakým způsobem (Patton, 2008). Užitečným nástrojem pro popis teorie programu může být **logický model**, který ji převádí pomocí grafických prvků do vizuálně přehledné podoby (Newcomer, 2010).

Podle Kazi (2003) nebo Pawson a Tylley (2011) lze nedostatek poznatků a problémy s jejich přenositelností řešit pomocí konceptů **realistické evaluace**, která umožňuje produkovat znalost za pomoci těsného spojení teorie a empirie, a reprodukovat ji za pomoci těsného spojení vybraného jevu, jeho generativního mechanismu a kontextu. Úkolem realistického typu výzkumu je proto objevovat a vyjasňovat sociální realitu pomocí **konfigurace** „Context + Mechanism = Outcom“, tj. „co působí (m), v jakém kontextu (c) a s jakým výsledkem (o)“ (Kazi, 2003). Dle Pawson, Tylley (2011) současně konfigurace předpokládá jak dynamiku interakcí mezi jejími částmi, tak dynamiku každé jednotlivé části. Konfigurace lze sestavovat na různých úrovních i mezi úrovněmi sociálních jevů. Na aktéru, který konfigurace skládá, je, aby volil s citlivostí k argumentům ty, které jsou účelné s ohledem na jeho cíle.

Realistická evaluace – C-M-O

Pawson a Tilley (2011) **kontext** konceptualizují jako znaky podmínek, za nichž určitý jev nastane, nebo nenastane. Podle Kaziho (2003) jsou kontextem faktory, spojené s praxí v oblasti lidských služeb. Svojí povahou jsou to dřívější jevy, stavy jevů, předcházející (pre-existing) před jevy generativními, jsou to takové struktury v životních situacích lidí, u kterých trvá delší dobu, než se změní, ve srovnání s mechanismy (Kazi, 2003). Dle Houston (2001) je součástí sociální práce využívající realistickou perspektivu analýza **struktur**, které omezují nebo umožňují její výkon. Podobně Blom, Morén (2010) poukazují, že kontextové ukazatele sociální práce je nutno s ohledem na otevřenou povahu společnosti sledovat a provádět jejich analýzu.

Mechanismy jsou ty jevy, které jsou spuštěny kontextem a vyvolávají výsledky (Pawson, 2011). Kazi (2003) vymezuje mechanismy jako faktory v podmínkách klientů, které ovlivňují výsledky tím, že je umožňují (tj. pomáhají jejich dosažení), nebo tím, že je znemožňují (tj. zabraňují jejich dosažení). Podle Danemarka a kol. (2005) je dokonce vysvětlení sociálních jevů odhalením příčinných mechanismů, kterými byly jevy vyvolány, základní úlohou výzkumu. Vývoj a aplikace abstraktních teorií o základních společenských strukturách a mechanismech tvoří nepostradatelnou součást vysvětlující společenské vědy. Například Kazi (2003), Astbury, Leeuw (2010) nebo Kjørstad (2019) vidí v popisu mechanismů schopnost **nahlédnout dovnitř, otevřít černou skříňku**, intervenujících sociálních procesů, které jsou umístěny mezi okolnosti intervencí a jejich efekty a že komplexní porozumění fungování programů se nemůže obejít bez otevření černé skříňky intervence.

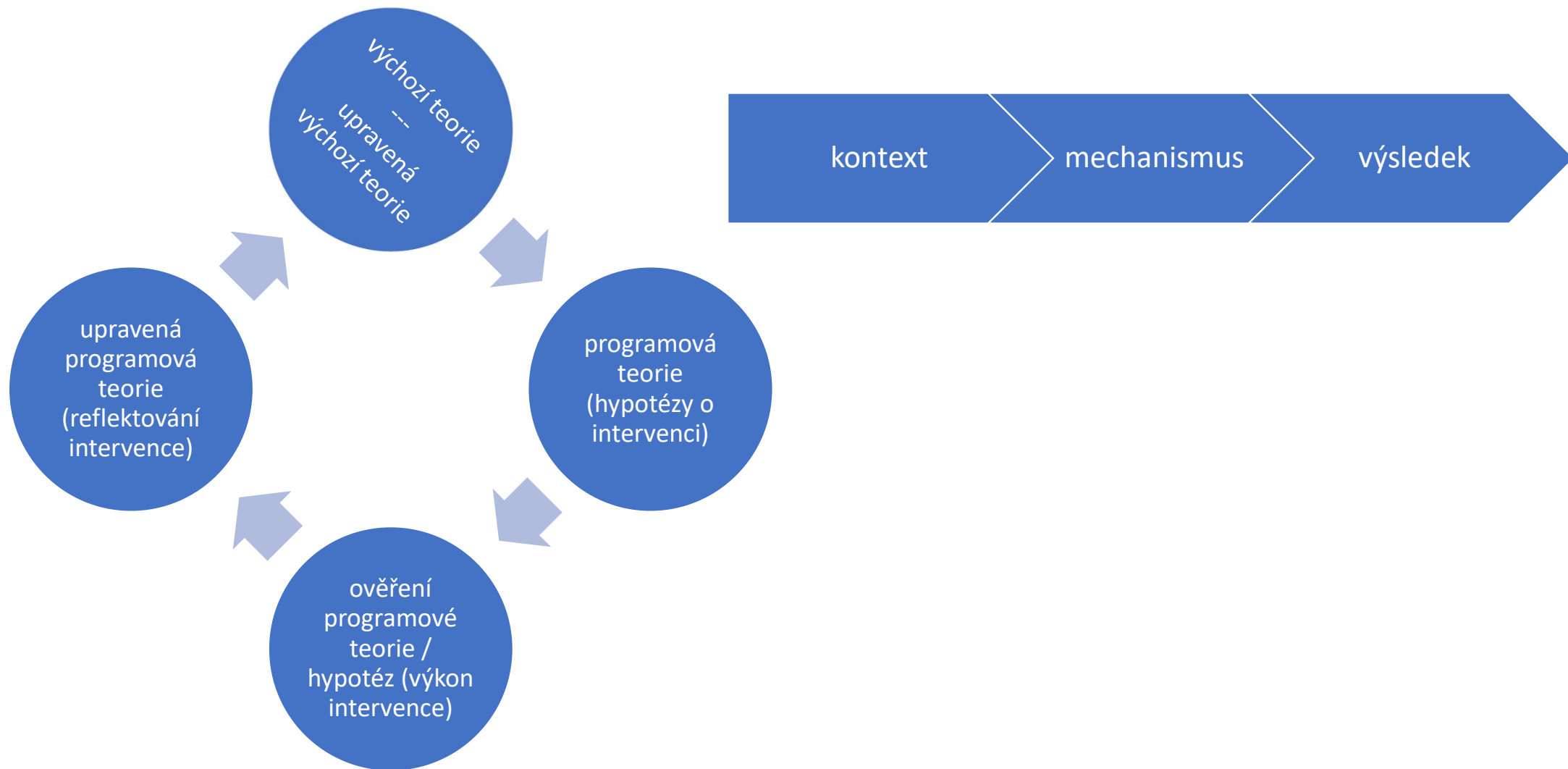
Realistická evaluace – C-M-O

Výsledky jsou zamýšlené a/nebo nezamýšlené důsledky kontextem aktivovaných mechanismů (Pawson, 2011). Podle Kaziho (2003) jsou to jevy v životních situacích klientů jako výslednice interakcí různých částí v odlišných úrovních životních situací klientů a nemohou proto být jednoduše vysvětleny jejich prostým spojením s dalšími jevy. Danemark a kol. (2005) však současně tvrdí, že na základě analýzy kauzálních mechanismů lze vést debatu o **důsledcích** mechanismů působících v různých prostředích.

Popis reality, zdá se, úzce souvisí s hodnotově nasyceným charakterem sociální reality, který se sociální vědy snaží popsat a vysvětlit. To znamená, že nejlepší (nejpřesnější nebo nejúplnější) popis sociální situace bude téměř nevyhnutelně hodnotící, tj. mající implikace hodnoty (Kazi, 2003). Rozluštění vzniku systému **výsledků** nemusí být jednoduché. Výsledek může být složitý a složený účinek se odehrává v komplikovaných kontextech, vlivy jsou čerpány z různých mechanismů, přičemž se některé mechanismy navzájem posilují a jiné se vzájemně ruší (Danemark, 2005).

Přesto bychom se měli pokusit najít teorie, které jsou prakticky adekvátní, tj., které mohou fungovat v jiných kontextech, které jsou v souladu s jinými znalostmi a postupy; naše teorie by měly vysvětlit zkoumanou situaci podáním popisu toho, co ji přineslo (Sayer, 2003). Dle Pawson, Tilley (2011) protože **výsledky** mohou mít mnoho podob a výstupy by měly být sledovány na základě řady mechanismů a kontextů, které k nim vedou. Nad to, výsledky vytváří nový kontext pro aktivitu (nových) mechanismů, která vyvolává (nové) výsledky.

Logický model: Práce s koncepty \equiv realistická programová teorie \equiv přístup sociálního pracovníka

Sociální práce

IFSW (2014):

Sociální práce pomocí sociální interakce

DEFINICE RODINY

Nalézt odpovídající definici rodiny je **obtížné** nejen s ohledem na různé oblasti použití tohoto pojmu, ale i vzhledem k proměnlivým hodnotovým východiskům v závislosti na kulturním a civilizačním prostředí dané společnosti.

V jednotlivých vědních odvětvích a jejich partikulárních oborech se proto význam tohoto termínu **liší** v závislosti na metodologických postupech (které jsou samy o sobě variabilní), oblasti výzkumu a pojmovém ústrojí.

Je proto **nemožné** hovořit o jediném pevném všeobecně přijímaném pojmu rodiny, ale spíše o jednotlivých aspektech a proměnlivých variantách tohoto termínu tak, jak se odrážejí v různých vědních oborech.

Rodina v nejširším pojetí je chápána jako **celek** rozličných **konstelací** takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity.

Rodina jako sociální **celek** spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby je v tomto pojetí ve své podstatě neměnnou sociální **institucí**, která jako taková existuje v každém kulturním prostředí a je v něm sociálně uznávána.

Další konkrétní znaky rodiny považované za její nezbytné charakteristiky jsou **variabilní** v závislosti na sociokulturním prostředí a na konkrétních formách rodinného soužití přítomných v čase a prostředí.

Matoušek (2003) uvádí dvě pojetí rodiny – užší a širší. Užší (tradičnější) pojetí vidí rodinu jako skupinu lidí, která je spojená pokrevním poutem, sňatkem či adoptcí. V modernějším a širším pojetí, které se rozšiřuje v USA a v některých evropských zemích, je rodina i skupina lidí deklarující se jako rodina na jen základě vzájemné náklonnosti. Dále rozděluje rodinu na nukleární a rozšířenou. Nukleární rodina je tvořena dvěma generacemi. Giddens (1993) říká, že se jedná o dvojici dospělých manželů s vlastními či adoptivními dětmi, kteří sdílí společnou domácnost. Rozšířená rodina je tvořena více než dvěma generacemi, Giddens (1993) sem řadí nejen prarodiče, ale i tety, strýce, bratry a sestry s vlastními partnery.

GIDDENS, A. (1993): *Sociology*. Cambridge: Polity Press.

MATOUŠEK, O. (2003): *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství.

MATOUŠEK, O. (2003): *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.

Zákon č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině neříká, co je to rodina. Pracuje s pojmy manželství, rodičovství, společná domácnost s rodiči.

(1) Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností

a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,

b) při zastupování nezletilého dítěte,

c) při správě jeho jmění.

(2) Při výkonu práv a povinností uvedených v odstavci 1 jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník neříká, co je to rodina. Pracuje s pojmy rodina, manželství, rodinná domácnost, rodinná domácnost manželů.

Za rodinný se považuje závod, ve kterém společně pracují manželé nebo alespoň s jedním z manželů i jejich příbuzní až do třetího stupně nebo osoby s manžely sešvagřené až do druhého stupně a který je ve vlastnictví některé z těchto osob. Na ty z nich, kteří trvale pracují pro rodinu nebo pro rodinný závod, se hledí jako na členy rodiny zúčastněné na provozu rodinného závodu.

Příbuzenství: Příbuzenství je vztah osob založený na pokrevním poutu, nebo vzniklý osvojením.

Rodinným příslušníkem se pro účely **Zákona č. 258/2000 Sb. Zákon o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů** rozumí manžel (manželka) nebo druh (družka), partner (partnerka) podle zákona o registrovaném partnerství (dále jen „partner“), děti, osvojenci, děti svěřené do pěstounské nebo poručnické péče, děti svěřené soudem do osobní péče jiné fyzické osoby a rodiče podnikatele (podnikatelky), jeho manželky (jejího manžela), druha (družky) nebo partnera.

V současné společnosti lze pozorovat **tendence** k co nejširšímu vymezení pojmu rodiny tak, aby se stal relevantním pro jakoukoli formu soužití dvou či více lidí bez závislosti na mezigeneračním elementu, na přítomnosti dětí či na jakékoli institucionální vazbě.

S ohledem na široké možnosti definování rodiny je pro politické účely (politiku sociálního zabezpečení) nutné vymezit jednotlivé společensky relevantní funkce rodiny. Právě ohled na oblasti, v nichž rodina poskytuje společnosti **těžko a nákladně nahraditelné služby**, se musí stát jedním z určujících elementů pro vymezení oblasti rodiny ve vztahu vůči jiným formám lidského soužití v malých sociálních skupinách.

Mezi základní funkce rodiny v tomto smyslu patří **funkce reprodukční, socializační, sociálně-ekonomická a regenerační**. Někdy se hovoří rovněž o funkci tvorby lidského kapitálu ve smyslu přípravy dítěte na plnohodnotný život člověka ve společnosti. Právě **tvorba lidského kapitálu** je téměř výhradní doménou rodiny, jejíž funkce je v této oblasti nenahraditelná.

S ohledem na základní biologické a funkcionální charakteristiky lze v evropském a českém prostředí chápat rodinu v nejširším smyslu za **sociální jednotku**, jejímž ustavujícím znakem je soužití minimálně dvou generací v přímé příbuzenské linii (rodič-dítě) a vedlejšími znaky je plnění základních rodinných funkcí a žádoucích, nicméně nikoli nezbytných, právně-institucionálních zakotvení ve společnosti. Příbuzenský vztah může být založen na právních institutech, které nejsou založeny na biologickém rodičovství (např. osvojení).

A. Comte: Rodina - morálně emocionální svazek, založený na vzájemné vazbě a sympatii. Její úlohou je být prostředníkem mezi individuem a rodem, vychovávat v duchu altruismu. Byl proti ženské rovnoprávnosti (žena níž intelektem i vůlí). Úlohou ženy je zjemňovat hrubé mužské povahy, probouzet v nich společenské city založené na solidaritě, socializace, rodinné vztahy

Rodina (Wikipedie)

- Rodina je v sociologii solidární skupina osob navzájem spjatých manželstvím, příbuzenstvím nebo adopcí, které spolu dlouhodobě žijí a jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí.
- Další definice vymezují rodinu prostřednictvím jejích funkcí: funkce reprodukční, sociálně ekonomické, kulturně výchovné, sociálně psychologické a emocionální.
- Základní („jádrovou“) rodinu tvoří zpravidla dvojice rodičů a jejich děti, zatímco rozšířená rodina zahrnuje i další příbuzné (prarodiče, tety, strýce, bratrance atd.).
- Vedle monogamního či párového uspořádání rodiny může být i rodina polygamní (mnohoženství), polyandrická (mnohomužství), případně neúplná rodina s jedním rodičem, polyamorie.

Rodina (AI)

- Rodina je sociální a biologická jednotka, která zahrnuje skupinu lidí, kteří jsou spojeni příbuzenskými vazbami a žijí spolu nebo jsou emocionálně a sociálně propojeni. Rodina je základním stavebním kamenem společnosti a má klíčový vliv na vývoj a výchovu jednotlivců.
- Existuje mnoho různých forem rodin, a to v závislosti na kultuře, tradicích a společenských normách. Tradiční rodina často zahrnuje rodiče (otce a matku) a jejich biologické nebo adoptované děti. Nicméně, moderní společnost rozpoznává různé typy rodin, včetně jednočlenných rodin (s pouze jedním rodičem), rozšířených rodin (s více generacemi žijícími spolu), stejnopohlavních rodin (s rodiči stejného pohlaví) a dalších variací.
- Rodiny hrají klíčovou roli v poskytování emocionální podpory, výchově dětí, sdílení hodnot a tradic a plnění sociálních rolí v rámci společnosti. Každá rodina je jedinečná a může mít různé dynamiky a struktury, ale základní funkcí rodiny je poskytovat bezpečné a podpůrné prostředí pro své členy.

Rodina (sociologicky)

Obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, resp. socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje. Variabilita rodinné skupiny se týká její velikosti, vnitřního členění i vazeb navenek. Základem, ve všech dosud známých typech společností prokázaným, zůstává dyadický pár složený z muže a ženy, tj. nějaká forma manželství, vztahy rodičovství a sourozenectví. (Velký sociologický slovník, 1996)

Rodina (sociálně-psychologicky)

Institucionalizovaná biopsychosociální skupina složená přinejmenším ze dvou dospělých členů bez pokrevního pouta a případně dětí. Nejuniverzálnější socializační činitel, který členům poskytuje identifikační vzory, seznamuje je s nejpravděpodobnějším chováním v rolích. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje praktické ověření získaných dovedností. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Spoluvytváří postoje k sobě samému, nejbližšímu okolí i širší společnosti. (Aplikovaná sociální psychologie I, 1998)

Rodina (psychologicky)

Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často, ale ne nutně, vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde o nesezdaný pár, náhradní rodinu atd. (Sobotková dle Kramera, 1980).

Rodina je přirozená (primární) malá sociální skupina složená z na sobě závislých jedinců, kteří jsou ve vzájemných vztazích zaměřených na uspokojování základních biologických, psychologických a sociálních potřeb (Balcar, 1989).

Interakce

Autoři jako Payne (2020), Musil (2013), Bartlett (1970), Biestek (1954) uvádějí, že primárním zájmem sociální práce jsou interakce mezi lidmi a jejich sociálním prostředím a sociální práce se snaží dosáhnout vzájemně přijatelné reakce účastníků interakce. Hennessey (2011) zdůrazňuje, že podstatou sociální práce je realizace pomoci v síti mezilidských vztahů, které mohou mít různou podobu, a úkolem sociální práce je věnovat pozornost těm vztahům, které jsou (i potenciálně) problematické.

Pro Musila (2013) je základní podmínkou pro praxi sociální práce **porozumění interakcím mezi lidmi a subjekty jejich sociálního prostředí**. Lépe řečeno, důležité je pochopení **řetězce vzájemných akcí a reakcí** mezi klienty a subjekty v jejich životních situacích. Interakce se rozvíjejí na různých úrovních, přičemž jejich úroveň je dána vymezením interakčních subjektů/aktérů. "Jednajícím subjektem" může být součást sebe sama, jednotlivec, skupina i komplexní sociální systém; souhrnně hovoříme o aktérech sociální interakce.

Rogan & La France, 2003 nebo Folger a kol. 2021 říkají, že **problematická interakce** je dynamické lidské chování vzájemně závislých stran, které vnímají neslučitelnost přání, cílů, osobního pohodlí nebo komunikačních preferencí a současně možnost zásahu ze strany ostatních kvůli této neslučitelnosti. Bez ohledu na to, zda neslučitelnost existuje, pokud se strany domnívají, že neslučitelnost existuje, pak jsou podmínky zralé pro konflikt. Konflikty jsou tvořeny a udržovány chováním zúčastněných stran a jejich vzájemnými reakcemi, zejména verbální a neverbální komunikací.

Podle Navrátila (1998) a Musila (2004) je soubor interakcí aktérů jejich životní situací. Sociální práce stojí v místě konfliktu mezi aktéry životní situace a jejím cílem je pomoci učinit interakce přijatelnými.

Sociálně-právní ochrana dětí

Ochranou dětí rozumíme ochranu souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, která je předmětem činnosti mnoha orgánů a fyzických a právnických osob v různých oblastech působnosti. Je zakotvena v právních předpisech nejen v oblasti rodinně-právní a sociální, ale též např. v předpisech trestních, občanskoprávních, školských, zdravotnických aj.

Sociálně-právní ochrana dětí je pojmem užším než pojem „ochrana dětí“. Představuje zajištění práva dítěte na život, příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, též práva dítěte na identitu, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání a zaměstnání.

Sociálně-právní ochrana náleží bez ohledu na státní občanství **všem dětem**, které se nacházejí na území České republiky. Rozdíl spočívá pouze v rozsahu, v jakém se sociálně právní ochrana poskytuje.

Předním hlediskem poskytování sociálně-právní ochrany dětí je **nejlepší zájem, prospěch a blaho dětí**, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči, s přihlédnutím k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.

Sociálně-právní ochrana dětí

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou (SPOD **zajišťují**):

- obecní úřady obcí s rozšířenou působností (městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů, v Praze - úřady pověřených městských částí),
- obecní úřady,
- krajské úřady (v Praze Magistrát hl. města Prahy),
- Ministerstvo práce a sociálních věcí a
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Sociálně-právní ochranu dětí zajišťují také obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně právní ochrany pověřeny, které však nejsou orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Údaje obsažené ve **spisové dokumentaci** (spisy Om – Ochrana mládeže) týkající se dítěte je obecní úřad obce s rozšířenou působností oprávněn využít pouze v zájmu dítěte.

Nahlížet do spisové dokumentace vedené o dítěti, nejde-li o část týkající se správního řízení, je oprávněn na základě písemné žádosti pouze rodič dítěte, kterému náleží rodičovská zodpovědnost, nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte nebo jejich zástupce na základně písemně udělené plné moci.

Sociálně-právní ochrana dětí

- Jedním ze základních principů sociálně-právní ochrany je působení směřující k **obnovení narušených funkcí rodiny**.
- **Těžiště** sociálně-právní ochrany spočívá v preventivním a výchovném působení.
- Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany **působí** na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. **Jednají** s nimi za účelem odstranění nedostatků ve výchově a zprostředkovávají rodičům další odbornou pomoc. Mají oprávnění **navštěvovat** domácnost rodičů a ověřovat, v jakých podmínkách dítě žije.
- Dále mají oprávnění **vyžadovat** zprávy ze škol, zdravotnických zařízení a dalších institucí o kvalitě péče rodičů či o chování dítěte.
- Mají právo **zjišťovat** stanovisko samotného dítěte.
- Pracovníci jsou v osobním **kontaktu** s dítětem vykazujícím výchovné problémy a působí proti opakovaným poruchám v chování a jednání.
- Významným nástrojem sociálně-právní ochrany je proces **vyhodnocování** situace dítěte a jeho rodiny, zpracování Individuálního plánu ochrany dítěte (IPOD) a realizace případových konferencí.

Sociálně-právní ochrana dětí

V případě, že uvedená opatření nepřispějí ke zlepšení poměrů dítěte nebo jeho chování, může orgán sociálně-právní ochrany **uložit** rodičům na základě rozhodnutí povinnost využít odbornou poradenskou pomoc. Toto oprávnění má jen orgán sociálně-právní ochrany.

Orgán sociálně-právní ochrany (popřípadě soud) může vyslovit rodiči či dítěti **napomenutí**, stanovit nad výchovou dítěte **dohled** nebo uložit rodičům či dítěti **omezení**.

V případech, kdy je dítě vážně ohroženo či vyžaduje-li to jeho zájem, je orgán sociálně-právní ochrany oprávněn podat návrh soudu na **nařízení** ústavní výchovy, na **vydání** předběžného opatření a **odejmutí** dítěte z rodiny, na **omezení** či **zbavení** rodičů rodičovské zodpovědnosti apod.

Pouze soud může rozhodnout o dočasném **odejmutí** dítěte z rodiny a jeho umístění do střediska výchovné péče, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo do zdravotnického/školského zařízení, vyžaduje-li to zájem dítěte a předchozí opatření byla neúčinná.

Sociální služby rodinám

Systém sociálních služeb v ČR je upraven **zákonem č. 108/2006 Sb.**, o sociálních službách a Vyhláškou MPSV č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Sociální služby nabízejí pomoc a podporu lidem v nepříznivé sociální situaci ve formě, která zaručuje zachování lidské důstojnosti, ctí individuální lidské potřeby a současně posiluje schopnost sociálního začleňování každého jednotlivce do společnosti v jeho přirozeném sociálním prostředí.

Zákon o sociálních službách nabízí klíčové **nástroje**:

- Každému člověku garantuje bezplatné sociální poradenství.
- Nabízí velmi pestrou nabídku sociálních služeb, ze které si člověk může svobodně vybírat podle svého uvážení, finančních možností či dalších individuálních preferencí.
- Poskytuje sociální dávku lidem, kteří jsou závislí na pomoci jiné osoby (příspěvek na péči).
- Garantuje, že poskytované služby budou pro uživatele bezpečné, profesionální a přizpůsobené potřebám lidí.
- Vytváří prostor pro spoluúčast lidí na procesech rozhodování o rozsahu, druzích a dostupnosti sociálních služeb v jejich obci či kraji.

Sociální služby jsou souhrnem odborných činností, které pomáhají člověku řešit nepříznivou sociální situaci. Protože jsou příčiny těchto situací různé, existuje celá škála druhů sociálních služeb.

Sociální služby jsou primárně určeny k uspokojování potřeb – deficit v uspokojování potřeb → využívání služeb

Sociální služby rodinám

Sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Posláním služby je podporovat rodiny s dětmi, u kterých je ohrožen vývoj dětí, způsobený dlouhodobou krizovou sociální situací, kterou sami nedokážou řešit. Díky poskytnuté podpoře mohou rodiny s dětmi lépe uplatňovat svá práva a oprávněné zájmy. Rodiče jsou podporováni v prohlubování svých rodičovských schopností a dovedností tak, aby o své děti mohli sami odpovědně a řádně pečovat.

Základní **činnosti** poskytované dle zákona:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- sociálně terapeutické činnosti
- pomoc při uplatňování práv, oprávnění zájmu a při obstarávání osobních záležitostí

Mimo to je v rámci každé registrované sociální služby povinnost poskytovat **základní sociální poradenství** (např. odkaz na soc. službu, která odpovídá potřebám zájemce v případě, že takovou službu sama služba neposkytuje).

Klientem SAS jsou rodiny s dětmi: děti ve věku do 18 let, děti nenarozené – rodina, která je v očekávání dítěte.

Může se jednat o **rodiny**: úplné, neúplné, rodiny, kdy se dítě nachází z různých důvodů mimo rodinu a rodina usiluje o jeho navrácení, rodiny ohrožené umístěním dítěte mimo rodinu, rodiny s dětmi v agendě SPOD, rodiny s dětmi mimo agendu SPO

Sociální služby rodinám

Sociálně nepříznivé **situace**, na které sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi reagují:

- a) Existence rizika ohrožení dítěte
- b) Rodina toto riziko nedokáže zvládnout vlastními silami

Typy sociálně nepříznivých **situací**:

- ztráta bydlení včetně rizika ztráty bydlení - nevyhovující podmínky bydlení
- zadluženost rodiny
- závislost některého z členů rodiny na návykových látkách, gamblerství
- nepříznivý zdravotní stav některého z členů rodiny
- výchovné a vzdělávací problémy dětí
- domácí násilí v rodině
- vztahové problémy, rozvrat v rodině
- nezaměstnanost a z toho plynoucí obtíže ovlivňující život rodiny s dětmi
- nedostatečné kompetence rodičů (výchovné, intelektové, sociální nezralost...)
- diskriminace rodin v oblasti bydlení, zaměstnání, zdravotní péče atd. a další systémové překážky v uspokojování potřeb rodin
- chudoba rodin a neuspokojené základní životní potřeby

Dilema

Přirozenou součástí práce sociálních pracovníků s klienty jsou **obtížná rozhodnutí** (Lipsky, 1980; Musil, 2004). Jak zmiňují například Millstein et al. (1994), Evans a Harris (2006), Papadaki a Papadaki (2008), Evans (2016) a Otava (2017), teorie dilemat má sice potenciál být pro sociální pracovníky relevantní, trpí však koncepčními nedostatky.

Podle Musila (2004:36), s využitím Klimeše (1985), je dilema „nutná (někdy obtížná) volba mezi dvěma vzájemně se vylučujícími možnostmi“. Musil a Janská považují za dilema „neřešitelné rozhodnutí pracovníka mezi dvěma možnostmi“ (Musil, Janská, 2011:126). Podobně Fleck-Henderson (1991) vymezuje dilema jako subjektivně zažívaný hodnotový konflikt, který je spojený s nejistotou, jak ho řešit.

Jung (2019, s. 62): *„Protiklady jsou extrémní vlastnosti nějakého stavu; na jejich základě může být vnímán jako skutečný, jelikož protiklady tvoří potenciál.“*

Payne (2020), Cheetham et al. (1992) nebo Kjørstad (2019) poukazují na to, že je stále patrný **nedostatek poznatků** a modelů o dopadu intervencí sociálních pracovníků na životní situace klientů. Zároveň je patrná **obava z** nemožnosti jejich **zobecnění a přenositelnosti**, neboť přístupy sociálních pracovníků se zdají být vysoce individualizované s ohledem na jedinečnost klientů, složitost problémů cílových skupin, služeb, organizací apod (Kjørstad, 2019). Podle některých výzkumů (Ash, 2022; Dohnalová & Trbola, 2020; Gómez-García et al., 2022) není analýza dilemat jednoduchá.

Musil (2004): „zasáhnout, nebo nezasáhnout“

Podle Laana (1998) udržet se na kladině tohoto dilematu není pro sociální pracovníky snadné tím, že se musí vyvarovat dvou chyb. Nesmí jednat ukvapeně, a tím "nesprávně zasáhnout". Nesmí se však ani dopustit nedbalosti, a tím "nesprávně nezasáhnout". Úsilí, které pracovník vyvine, aby se vyvaroval jedné chyby, vede ke zvýšení pravděpodobnosti chyby druhé.

"Je katastrofou, jestliže je dítě neoprávněně odebráno z domova. Je také katastrofální, jestliže dítěti není poskytnuta oprávněná ochrana." (Laan, 1998)

Dilema zda zasáhnout, nebo nezasáhnout před pracovníky služeb sociální práce nevystává pouze tehdy, stane-li se jejich postup předmětem soudního jednání nebo disciplinárního řízení. Je běžnou součástí jejich práce. (Musil, 2004)

Jediný způsob, jak může sociální pracovník spolehlivě vyloučit riziko falešného poplachu a neoprávněného zásahu, je nezasahovat vůbec. A jediný způsob, jak může sociální pracovník spolehlivě vyloučit riziko nedbalosti a neoprávněného nezasahu, je zasahovat vždy.

Čím více se sociální pracovník snaží vyloučit riziko, že se kterémukoliv ze svěřených dětí stane něco zlého, tím pravděpodobnější je, že některé z dětí bude neoprávněně odebráno. Čím více se sociální pracovník snaží vyloučit riziko, že kterékoli ze svěřených dětí bude neoprávněně odebráno, tím pravděpodobnější je, že se některému z dětí stane něco zlého.

S dilematem „**zasáhnout, nebo nezasáhnout**“ (Musil, 2004) se může sociální pracovník setkat v různých podobách

Čím více se bude pracovnice oddělení sociální pomoci snažit zabránit zneužití dávek, tím pravděpodobnější je, že dávku upře někomu, kdo je oprávněn a peníze skutečně potřebuje. A naopak, čím více bude usilovat o to, aby se dostalo všem opravdu potřebným, tím pravděpodobnější je, že peníze získá někdo, kdo nemá nárok.

Čím více se bude pracovník protialkoholické léčebny spoléhat na odpovědnost abstinujících pijáků, tím pravděpodobnější je, že se do zařízení bude pašovat alkohol. A čím více bude dohlížet, aby se nepašovalo, tím méně budou abstinující pijáci spoléhat na vlastní odpovědnost ... a tak dále.

V různých organizacích bývají k jedné z chyb shovívavější, zatímco vůči té druhé ostražitější. Od konkrétní tendence se odvíjí přístupy ke klientům. Laan (1998) se domnívá, že nedbalost je v sociální práci posuzována méně přísně než neoprávněný zásah a že existuje silnější sklon zabránit nesprávnému zásahu.

Zvládání dilemat

Musil a Nečasová (2008) a Otava (2020) uvádějí, že sociální pracovníci se snaží **zvládat dilemata** třemi způsoby:

Prvním z nich je „**setrvání u dilematu**“, který se vyznačuje udržováním napětí v rozhodování, a tím i zjevné podoby dilematu.

Druhým způsobem je "**obejití dilematu**", který je charakterizován vytěsněním napětí při rozhodování, a tedy latentní formou dilematu.

Třetí je „**vyrušení dilematu**“, které je charakterizováno odstraněním dilematu, a tedy nepřítomnou formou dilematu.

Metoda „**setrvání u dilematu**“ je podle těchto autorů charakterizována zachováním ad hoc jednání s klienty v souladu s profesním ideálem sociálního pracovníka, zachováním nesouladu mezi vnitřním ideálem a vnějšími pracovními podmínkami a zachováním zkušenosti nejistého rozhodování v manifestní podobě.

Setrvání lze rozlišit ve **dvou dílčích režimech**.

- 1. Za první,** z toho, co uvádějí autoři Musil a Nečasová (2008), a Otava (2020), lze setrvání založit **idealizací konfliktu** spojeného s obtížným rozhodnutím, kdy je negativní zkušenost přijímána jako hodnotná s absencí tendence ji změnit.
- 2. Za druhé,** podle zjištění Kjørstada (2005) lze setrvání formulovat **kontrolou konfliktu** spojeného s obtížným rozhodnutím, kdy je negativní zkušenost akceptována, ale zároveň je považována za kontrolovatelnou a existuje tendence ji kontrolovat. Kjørstad (2005) k tomu uvádí, že sociální pracovníci mohou přijímat obtížná rozhodnutí a reagovat ad hoc spontánně a intuitivně na různé osoby a situace. Jejich ideálem je umění kombinovat normativní a konvenční morálku, což poskytuje široký repertoár situačních řešení.

Další metodou je "**obejití dilematu**", která může mít dvě podoby (Musil a Nečasová, 2008, Otava, 2020):

1. Pro obcházení **modifikací vnitřního ideálu** pracovníka je typické vytěsnění konfliktního vnitřního ideálu vytvořením jeho modifikace slučitelné s vnějšími pracovními podmínkami, změna zacházení s klienty v souladu s modifikovaným ideálem, zachování vnějších pracovních podmínek a jejich konfliktu s ideálem, vytěsnění zkušenosti nejistého rozhodování do latentní podoby.
2. Obcházení **modifikací vnější pracovní podmínky** je charakterizováno vytěsněním konfliktní pracovní podmínky vytvořením její modifikace slučitelné s vnitřním ideálem, zachováním jednání s klienty v souladu s vnitřním ideálem, zachováním vnitřního ideálu a jeho konfliktu s vnější pracovní podmínkou, vytěsněním zkušenosti nejistého rozhodování do latentní formy.

Metodu „**vyrušení dilematu**“ koncipovali Musil a Nečasová (2008) a Otava (2020) ve třech podobách: "změna podmínek", "změna ideálu" a "změna podmínek a ideálu".

1. Vyrušení **změnou vnitřního ideálu** je charakterizováno změnou v jednání s klienty podle nového ideálu, odstraněním nesouladu mezi profesním ideálem a pracovními podmínkami změnou původního profesního ideálu a odstraněním zkušenosti nejistého rozhodování. Vyrušení změnou ideálu je mechanismus, v němž pracovníci rozpoznávají pravidla, s nimiž jsou jejich přesvědčení v rozporu, a provádějí změny na své individuální úrovni.
2. Vyrušení **změnou vnějších podmínek** je charakterizováno zachováním jednání s klienty, odstraněním nesouladu profesního ideálu s vnějšími pracovními podmínkami změnou podmínek a odstraněním zkušenosti nejistého rozhodování. Vyrušení změnou konfliktní pracovní podmínky je mechanismus, při kterém se sociální pracovníci zaměřují na širší okolnosti životní situace klientů a podporují změnu na neindividuální úrovni. Laan (1998) naznačuje, že ke změně pracovních podmínek mohou sociální pracovníci potřebovat změnit svůj ideál, aby zachovali obecnější ideál.
3. Vyrušení **změnou vnitřního ideálu a vnějších podmínek** je charakterizováno změnou v jednání s klienty podle nového ideálu a nových podmínek, odstraněním nesouladu mezi profesionálním vnitřním ideálem a vnějšími pracovními podmínkami, změnou původního ideálu a původních podmínek a odstraněním zkušenosti nejistého rozhodování. Narušení změnou vnější podmínky a vnitřního ideálu je mechanismus, kterým sociální pracovníci mění své dosavadní představy a prosazují změnu na neindividuální úrovni.

S využitím Morrisova (1971) přehledu konfliktů rolí a charakteristiky způsobů zvládnání konfliktu vlastních rolí, kterou uvádí Levinson (1959), lze říci, že existuje také zvládnutí dilematu **únikem**.

Podle Getzelse a Gupty (1954) vzniká sebe-rolový konflikt proto, že nikdy neexistuje absolutní shoda mezi očekáváním a podmínkami organizace na jedné straně a osobními hodnotami a potřebami pracovníka v organizaci na straně druhé. Pracovník zažívá rozpor, který Levinson (1959) nazývá „dilema role“.

„Klíčka
přípevněná
k oknu,
několik
metrů nad
zemí,
zajišťující
dítěti v něm
příjemný
pobyt na
čerstvém
vzduchu,
zatímco se
matka
věnovala
kupříkladu
domácím
pracím“
(1934, via
fotohistorie
cz).

Bibliografie

- Musil, L. (2004). *"Ráda bych Vám pomohla, ale ..."* Dilemata práce s klienty v organizacích. Brno: Marek Zeman.
- Musil, L., & Nečasová, M. (2008). Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků. In J. Šrajer & L. Musil (Eds.), *Etické kontexty sociální práce s rodinou* (pp. 83–106). Brno: František Šalé - ALBERT.
- Otava, L. (2020). Formy vyrušení dilematu: Změna ideálu sociálního pracovníka a Změna ideálu a pracovních podmínek sociálního pracovníka. *Sociální práce / Sociálna práca*, 20(2), 50–60.

POZNÁMKY A KOMENTÁŘE

Dokument: Šťastně až navěky [Šťastně až na věky \(2022\) | ČSFD.cz \(csfd.cz\)](#)